

Asia: VN/25733/2021

Luonnos Suomen digitaaliseksi kompassiksi

1. Kompassin tarkoitus

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa Suomen luonnoksesta digitaaliseksi kompassiksi.

Digitaalisten palvelujen, infrastruktuurin ja osaamisen kokonaisuus muodostuu julkisen ja yksityisen sektorin tuottamista palveluista. Luonnoksessa tunnistetaan poikkisektoraalisuus, kolmas sektori ja yhteisöt sekä korostetaan digitaalisen sivistyksen osalta luottamusyhteiskunnan merkitystä. Mikäli pyritään innostamaan vielä laaja-alaisemmin sidosryhmiä työskentelemään yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi, tätä voitaisiin edistää esittämällä poikkisektoraalisuutta vahvistavia tavoitteita, avaintuloksia, toimenpiteitä ja mittareita.

2. Haasteet ja mahdollisuudet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnoksessa kuvataan ansiokkaasti yhteentoimivuuden ja laadukkaan tiedon jakamisen merkittävyyttä julkisten palvelujen ohjauksen ja digitalisointitavoitteiden saavuttamisen tukena. Tärkeänä lähtökohtana nostetaan esiin myös yksilön mahdollisuus päättää ja hallita oman henkilödatansa käyttöä palveluiden käytössä (s. 5). Liikennealan matkaketjuista nostettua esimerkkiä voisi täydentää myös julkisia palveluja koskevalla esimerkillä seuraavasti: ”Sosiaali- ja terveyspalvelujen alueella lainsäädäntö on kehittymässä vaiheittain mahdollistaen muun muassa yksilön tuottaman datan hyödyntämisen palvelu- ja sektorirajat ylittäen.”

Osallisuus digitaalisessa yhteiskunnassa nousee luonnoksessa keskeiseksi lähtökohdaksi, mikä on erittäin tärkeää. Kansalaisten digitaitojen ja osaamisen tukeminen, kattava digituen tarjonta sekä yleisemmin luottamusyhteiskunnan tukeminen on nostettu keinoiksi vahvistaa digiosallisuutta. Lausunnossa nostetaan esiin digitaaliseen yhteiskuntaan osallistumisen edellytyksenä myös tarvittavien laitteiden hankinta seuraavalla (s. 7) muotoilulla: ”Myös mahdollisuus hankkia

digitaaliseen osallistumisen mahdollistavat laitteet esimerkiksi nuorten kaikissa ryhmissä mahdollistaa osallistumisen toteutumisen.” Tämä ilmaisu on kapea-alainen, sillä haaste ei ole ikäryhmäsidonnainen. Esitetään muotoiluksi: ”Mahdollisuus hankkia digitaalisen osallistumisen mahdollistavat laitteet ja palvelut on keskeinen edellytys osallistumisen toteutumiselle. Yhdenvertainen osallisuus digitaalisessa yhteiskunnassa toteutuu parhaiten, kun osallistumisen mahdollisuuksia vahvistetaan kaikissa elämänkaaren vaiheissa.”

Digitaalisen ympäristön turvallisuuden ja kyberturvallisuuden haasteiden osalta nostetaan esiin pienyritysten kyky huolehtia tietoturvaan- ja suojastaan (s. 8). Tarve on tunnistettavissa myös kyvykkyyksiltään usein heikommassa asemassa olevien kolmannen sektorin toimijoiden kohdalla. Esitetään pienyritysten haasteet esiin nostavan lauseen täydennystä seuraavasti: ”Arjen taitoja ja työssä sovellettavaa tieto- ja kyberturvallisuusosaamista pitää vahvistaa ja huolehtia myös pienyritysten sekä palvelunantajina toimivien yleishyödyllisten yhteisöjen kyvystä huolehtia tietosuojasta ja kyberturvallisuudesta.”

3. Tavoitteet

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Luonnos on osaamisen osa-alueella kattava. Digitaalisen sivistyksen esiin nostaminen korostaa luottamusyhteiskunnalle tärkeitä eettisiä näkökohtia ja kansalaisyhteiskunnan merkitystä digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Digitaaliset perustaidot sisältävät digitaitojen ja medialukutaitojen kehittämisen ja tukemisen kaikissa elämänvaiheissa sekä tuo esiin myös digitaidottomuuden yksilölle tuottamat riskit. Osaamistarpeiden näkökulmaa tarkastellaan myös laaja-alaisesti, huomioiden myös taidot, joita yksilöt tarvitsevat muutoksen hallinnassa. Osaamisen osa-alue on kokonaisuutena kuvattu ansiokkaasti.

Osaamisen strategisten tavoitteiden ja avaintulosten kuvauksessa (s. 21): ”Kansalaisten mahdollisuuksia kehittää valmiuksiaan digimaailmassa sis. medialukutaito ja datalukutaito seurataan järjestelmällisesti ovat parantuneet.” ilmeisesti ”ovat parantuneet” lopussa on muokkausvirhe, mikäli sitä verrataan liitteen 1. tavoitteen muotoiluun.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

EU data-avaruuksien kehittämisen osalta nostetaan esille (s. 24), että: ”Kehitystyö edellyttää sekä Suomen että koko EU:n mittakaavassa merkittäviä investointeja”. On tunnistettava, että sote-uudistuksen toimeenpano ja välttämättömien ICT-muutosten toteuttaminen on mittava tehtävä, joka asettaa merkittäviä haasteita kyvykkyydelle toteuttaa hyvinvoinnin ja terveyden alueen data-avaruuden kehittämistä.

Luonnoksessa avataan infrastruktuurin osa-alueen kuvauksessa digitaalisen infrastruktuurin käsitettä (s. 25), johon sisällytetään: fyysiset verkot ja laitteet; ei-fyysiset rakenteet kuten ohjelmistot ja

standardit; sekä luottamuksen infrastruktuuri kuten tiedon hyödyntämiseen liittyvät sopimukset ja aineettomien oikeuksien hallinta. Johdannossa viitataan (s. 4) ICT-infrastruktuuriin, joka voidaan tulkita huomattavasti kapea-alaisemmin. Olisi hyvä yhtenäistää käsitteiden käyttöä ja mahdollisesti lähteä jo johdannossa liikkeelle laaja-alaisemmasta digitaalisen infrastruktuurin näkökulmasta.

Yhteiskunnan keskeisiä palveluja kuvataan kyberturvallisuuden osalta seuraavasti (s. 31) ”Yhteiskunnan keskeiset palvelut, kuten sähkön ja juomaveden jakelu sekä terveydenhuollon palvelut, tarvitsevat luotettavia yhteyksiä ja tietojärjestelmiä toimiakseen.” Tähän esitetään muotoilua ”Yhteiskunnan keskeiset palvelut, kuten sähkön ja juomaveden jakelu sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, tarvitsevat luotettavia yhteyksiä ja tietojärjestelmiä toimiakseen.”

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

On hyvä, että luonnoksessa tunnistetaan kestävyysvaje ja julkisten palvelujen tehostamisen tarve sekä nostetaan esiin mittavan panostamisen tarve erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän uudistamisen ja digitalisoinnin alueella. Julkisten palvelujen yhteentoimivuuden edistämisen kannalta keskeinen tavoite - sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistuksen toteuttaminen - on nostettu hyvin esille.

Hyvin toimivien julkisten palvelujen edellytyksiä kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta tuodaan hyvin esille (s. 35). Luonnoksessa painotetaan selkokielisyyttä, esteettömyyttä ja saavutettavuutta palvelukehittämisessä sekä huomioidaan hyvin kansalliskielet: ”Hyvin toimivat julkiset palvelut vahvistavat osallisuutta yhteiskunnassa, kun digitaalisia palveluita on saatavilla molemmilla kansalliskielillä...” Monikulttuurisuuden, työperäisen maahanmuuton ja kielivähemmistöjen tukemiseksi esitetään, että lisäksi tunnistetaan julkisten digitaalisten palvelujen käytön edistämisen mahdollisuus monikielisyyden avulla. Esitetään muotoilua: ”Hyvin toimivat julkiset palvelut vahvistavat osallisuutta yhteiskunnassa, kun digitaalisia palveluita on saatavilla molemmilla kansalliskielillä sekä mahdollisuuksien mukaan myös muilla kielillä.”.

Sähköisen asioinnin mahdollisuuksien rajoitteiden tunnistaminen on tärkeää. Luonnoksessa tämä on huomioitu seuraavasti (s. 35): ”Mahdollisuudet asioida myös muuten kuin sähköisesti tulee turvata henkilöille, joilla ei ole sähköiseen asiointiin ole mahdollisuutta”. Edellistä kohtaa esitetään täydennettäväksi siten, että huomioidaan myös ikääntyvän väestön tuottama tarve vahvistaa edunvaltuutusta ja puolesta asiointia julkisissa digitaalisissa palveluissa. Esitetään seuraavaa täydennystä: ”Edunvaltuutuksen ja puolesta asioinnin mahdollistaminen digitaalisissa palveluissa turvaa myös palvelujen saavutettavuutta ja sujuvaa käyttöä.”

4. Avaintulokset

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Luonnoksen avaintulokset osaamisen osa-alueella ovat kattavia ja huomioivat hyvin digitaalisen sivistyksen ja medialukutaidon tuen luottamusyhteiskunnalle sekä digitaalisten perustaitojen, digituen ja digitaalisen osaamisen merkityksen osallisuuden vahvistamisessa.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

Luonnoksessa on ihmiskeskeisten julkisten palvelujen osalta tunnistettu keskeinen avaintulos (s. 59): ”Suomalaisilla on pääsy digitaalisiin terveystietoihinsa. Digitaalisia terveystietoja ja -tietoja hyödynnetään arjessa (ml. puolesta-asiointi).” Toimenpiteenä on kirjattu: ”Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisten Kanta palvelujen toimintavarmuuden tukeminen ja palvelujen kehittäminen kansalaisten ja palveluntuottajien tueksi.” Esitetään ”Päätökset ja liitynnät” sarakkeeseen edellisen toimenpiteen osalta lisättäväksi: ”Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma”. Toimenpiteen (s. 60) ”Sosiaali- ja terveyshuollon ICT-muutoksen toteuttaminen ja digitaalisten palvelujen kehittäminen kansallisissa ja hyvinvointialueiden palveluissa.” kohdalle esitetään ”Päätökset ja liitynnät” sarakkeeseen lisättäväksi: ”Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)” ja ”Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma”.

Luonnoksessa on yhteentoimivien julkisten palvelujen osalta tunnistettu hyvin keskeisiä avaintuloksia ja toimenpiteitä (s. 64) kuten avaintulos: ”Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistuksen toteuttaminen” sekä toimenpiteenä ”Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteentoimivuuden kehittäminen tiedonhallinnan ja digitalisaation avulla. (Kanta palvelut, Toivo-ohjelma, Suomen kestävän kasvun ohjelma.)”. Esitetään ”Päätökset ja liitynnät” sarakkeeseen edellisen toimenpiteen osalta lisättäväksi: ”Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma”. Toimenpiteen ”Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistus tukee teknologian mahdollisuuksien hyödyntämistä ja mm. yksityissektorin toiminnan huomioimista tiedonhallinnassa” osalta esitetään ”Päätökset ja liitynnät” sarakkeeseen lisättäväksi: ”Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021)”

Toimenpiteenä tunnistettu ”EU-tekoälysäätelyyn ja muuhun relevanttiin EU-lainsäädäntövalmisteluun vaikuttaminen ja kansallinen täytäntöönpano” on erittäin keskeinen sosiaali- ja terveydenhuollon alueella.

5. Mittarit

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Luonnoksen osaamisen osa-alueen mittareissa on kiitettävästi nostettu mittareihin kansalaisten digitaalisten perustaitojen tukeminen kaikissa ikäryhmissä sekä osaamisen seuranta alkaen jo 7-vuotiaista.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

Luonnoksessa tunnistetaan datatalouden edistämisen potentiaali myös sosiaali- ja terveydenhuollon osalta toimenpiteillä: ”Sosiaali- terveydenhuollon tietojen käyttöä on vahvistettu toimeenpanemalla uuden lainsäädännön velvoitteet. Kehitetään Findatan toimintaa sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisena edistämään datan käyttöä laajasti toisilainsäädännön tavoitteen mukaisesti.” Tärkeä edellytys toimenpiteille on liityntänä tunnistetun Toivo-ohjelman toteuttaminen suunnitellusti. Esitetään edellä mainittuja toimenpiteitä täydennettäväksi seuraavasti: ”Sosiaali- terveydenhuollon tietojen käyttöä on vahvistettu toimeenpanemalla uuden lainsäädännön velvoitteet. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen tuottaminen mahdollistetaan sote-uudistuksen ICT-muutosten sekä Toivo-ohjelman toteuttamisella. Kehitetään Findatan toimintaa sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisena edistämään datan käyttöä laajasti toisilainsäädännön tavoitteen mukaisesti.”

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

Luonnoksessa on ihmiskeskeisten julkisten palvelujen osalta asetettu mittari 4. ”Digitaalisten terveystietojen käyttömäärä ja käyttäneiden osuus.”, mikä on selkeä ja jo useita vuosia seurattu indikaattori. Julkisten digitaalisten osa-alueen mittarilla 5. ”Valittujen julkisten palvelujen asiakaskokemuspalautte.” tarkoitettaneen mahdollisesti valittujen julkisten digitaalisten palvelujen asiakaskokemuspalautetta. Asiakaskokemuksen seurannan kehittäminen ja nostaminen mittariksi on erittäin suositeltavaa ja täydentää hyvin mittaria 3. ”Saavutettavuusseuranta digitaalisille julkisille palveluille”. Luonnoksessa esitetty mittareiden kehittäminen edelleen perustuen digitalisaation vaikuttavuuden tilannekuvatyöhön on myös kannatettavaa.

6. Tuloksellisuuden seuranta ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esitetyt digikompassityön tavoitteet kuten eri hallinnonalat kattavan digitalisaation ja datatalouden edistämisen tilannekuvan tuottaminen, kehityksen seuraaminen ja hankkeiden priorisointi ovat haasteellisia. Pyrkimys toimenpiteiden vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin toimintaympäristön muutokset huomioiden on erittäin kannatettavaa. Vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin kehittämisessä tulee tehdä laaja-alaista yhteistyötä ja huomioida meneillään oleva vaikuttavuuden arvioinnin kehittämistyö.

7. Muut huomiot digikompassiluonnoksesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Julkisten palvelujen osalta luonnoksessa on tavoitteena tunnistettu, että esteettömyysvaatimukset on huomioitu julkisten digitaalisten palveluiden kehityksessä ja toteutuksessa esteettömyysdirektiivin mukaisesti. Esteettömyysdirektiivin asettamat vaatimukset tulevat koskevat myös yksityisten palveluntuottajien digitaalisia palveluja sekä erikseen määriteltyjä laitteita. Esteettömyysdirektiivin vaatimusten täyttäminen digitaalisten palvelujen kehittämisessä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa voi tuottaa yrityksille kilpailuetua EU sisämarkkinoilla. Tämä kilpailukyvyn vahvistamisen näkökulma ei vielä nouse esiin luonnoksessa.

Lohtander Minna
Sosiaali- ja terveysministeriö - Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausosasto/
Digitalisaation ja tiedonhallinnan yksikkö